

דתניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: הרוצה לאכול מהמדומע באחד ומאה, אין צריך להגביה את התרומה, אלא די בכך שיהא נותן עיניו בצד זה וקובע ששם התרומה מונחת, ואוכל בצד אחר.

ולדעת רבי שמעון בן אלעזר מותר לתקן באופן הזה את המדומע בשבת, כי תיקון שנעשה על ידי מחשבה אינו דומה למלאכת תיקון בשבת⁽³⁹⁾, וכן סובר רבי יהודה.

ומקשינן: ומי סבר ליה רבי יהודה כוותיה דרבי שמעון בן אלעזר בענין העלאת תרומה בשבת?

התרומה, אין זה משום שהתרומה מעורבת בה ועדיין לא נתבטלה, אלא כיון שהתרומה היא ממון כהן, אסרו חכמים את התערובת עד שתעלה התרומה.

לפי זה, לא מצאנו בשום מקום דעה הסוברת "תרומה בעינא מחתא" לקולא, ורבי שמעון סובר שהתרומה נחשבת כבטלה⁽³⁸⁾, אמנם אין להתיר על פי סברא זו להעלות בשבת, כיון שעדיין התערובת אסורה לזרים עד שיעלו את התרומה, וכשמעלים אותה — נעשה תיקון.

ואמרינן: אלא, הוא [רבי יהודה] דאמר כרבי שמעון בן אלעזר.

39. התוספות [גיטין ל"א א ד"ה במחשבה] מקשים, שלפי זה יש לנו היתר לתרום תרומה בשבת, כיון שהתרומה ניטלת במחשבה! ומתריצים התוספות, שתחילת תיקון הטבל נחשב יותר כתיקון, ויש להחמיר בו יותר מתיקון המדומע שכבר היה מתוקן.

והחזון איש [דמאי סימן ט"ו ס"ק ה'] כתב ששמע מדברי הרמב"ן במלחמות שפירוש דברי רבי שמעון בן אלעזר "נותן עיניו בצד זה" הוא שמותר לו לאכול על מנת להפריש בסוף כמו שהתירו לעשות בחלת חוץ לארץ. ואין פירושו שמפריש את התרומה וקובע לה מקום במחשבה. ולפי זה מתורצת קושית התוספות.

ולדעת הרמב"ם [פכ"ג מהלכות שבת הי"ד] הפרשת תרומות ומעשרות אסורה משני טעמים, משום שהוא כמקדיש ומשום תיקון, ולפי דעתו יש לתרץ את קושית התוספות, שלפי רבי שמעון בן אלעזר באמת אין איסור לתרום במחשבה משום תיקון אלא שאסור לעשות כן משום הקדש.

כך נפלה לתערובת עולה נוספת — אף ערלה זו בטלה. ולדעת הרא"ש [חולין פ"ז סימן ל"ז] כל איסור שנפל להיתר והתבטל, ואחר כך נפל עוד מאותו איסור לתערובת, ואם נצרף אותו לאיסור שהתבטל אין בהיתר כדי לבטל את האיסור, הדין הוא שהאיסור חוזר ונעור והתערובת אסורה.

38. בהערה הקודמת הבאנו את דעת הרא"ש, שאיסור שנתבטל בהיתר ואחר כך נוסף איסור לתערובת — האיסור חוזר ונעור. והרא"ש מוסיף שאף רבי שמעון לא חולק על זה, ורק בתרומה הוא מתיר והוא הולך לשיטתו שכל העומד להעשות נחשב כעשוי, ולכן רואים את התרומה הראשונה כמסולקת. גם הר"ש בפירוש המשנה [תרומות פ"ה מ"ח] למד מהירושלמי שרבי שמעון סובר כאן כמו שהוא סובר "כל העומד לזרוק כזרוק דמי". וכתב האור גדול על המשנה שם שמדברי הבבלי כאן משמע שלא כהירושלמי אלא טעמו של רבי שמעון הוא כיון שהתרומה התבטלה היא נעשית כהיתר ואינה חוזרת ונאסרת.

לתקן על ידי נתינת עין, שוב אין לאסור את ההגבהה כי היא אינה מתקנת, שהרי התיקון כבר נעשה בנתינת העין⁽⁴¹⁾.

והא מופלג פליג רבי שמעון בן אלעזר עילוייה לענין שבת, והוא אוסר את מה שרבי יהודה מתיר!

דתניא: רבי יהודה אומר: מעלין את המדומע באחד ומאה בשבת.

מתנתיין:

האבן שנשכחה מערב שבת על פי החבית שיש בה יין, ורוצה לשתות מהיין בשבת, אסור ליטול את האבן מפני החבית, וגם אין לטלטל את החבית עם האבן למקום אחר, אלא מטה את החבית על צדה והיא [האבן] נופלת, כי נייעור המוקצה אינו חמור כטלטולו⁽⁴²⁾.

רבי שמעון בן אלעזר אומר: אין להקל בכך אף משום עונג שבת, שהרי אפשר להתיר את המדומע על ידי שיהא נותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר⁽⁴⁰⁾.

ומשנינן: לעולם סובר רבי יהודה כרבי שמעון בן אלעזר שאפשר להתיר את המדומע בנתינת עין, וגם לדעתו זו סיבת ההיתר בשבת, אלא שרבי שמעון בן אלעזר לא התיר לתקן בשבת אלא בדרך זו, וסברתו דרבי יהודה עדיפא ומקילה יותר מדרבי שמעון בן אלעזר, והוא סובר כיון שמותר

היתה החבית עומדת בין החביות, ואם יטה אותה, יש חשש שהאבן תשבור חבית אחרת בנפילתה — מגביה את החבית עם האבן שעליה⁽⁴³⁾, ומטה אותה על צדה, והיא

כשיש דרך להתיר את הדבר באופן אחר.

42. בפרק כל הכלים [קכג א] פסק רב נחמן כדעת התנאים הסוברים שטלטול מן הצד שמיה טלטול, ואסור להוציא צנון תלוש המוטמן באדמה אם ירים עפר על ידי ההוצאה, וחזר בו רב נחמן ופסק כרבי אלעזר בן תדאי שטלטול מן הצד לא שמיה טלטול.

ובארו התוספות שם [ד"ה האי] שנייעור אינו נחשב כטלטול מן הצד, ולכל הדעות מותר לנער מוקצה המונח על דבר המותר.

43. מבואר במשנה, שיש לנער את האבן אם אפשר, ואם אי אפשר — מותר לטלטל את החבית עם האבן למקום אחר. אמנם לא מפורש במשנה אם מותר לטלטל אותה לכל מקום ולנערה, או שצריך לנער מיד כשבא למקום ששם האבן לא תזיק כשינער אותה. אין הכרח

40. מדברי רש"י משמע שרבי יהודה לא התיר להעלות את המדומע אלא בשביל עונג שבת. ורבי שמעון בן אלעזר אומר שאין צורך להתיר בשביל עונג שבת, כי אפשר להתיר באופן שלא יהיה בו כל איסור.

41. השאגת אריה [סוף סימן נון] רצה לומר שלדעת רבי יהודה, כל דבר שיש דרך לתקן אותו ולהתירו בדרך מותרת, שוב אין בו איסור תיקון כלל, ולכן מותר להטביל כלים חדשים הנקחים מעכו"ם בשבת, משום שאפשר להתיר את ההשתמשות בהם על ידי כך שיתן אותם לעכו"ם במתנה וישאל אותם ממנו.

ודחה השאגת אריה, שלא התיר רבי יהודה אלא משום שכל המרים את התרומה כבר הוא מתקנה קודם במחשבתו שחשב להרים מאותו מקום, וכיון שכבר נתקן הדימוע שוב אין איסור להרים את התרומה, אבל אין להתיר תיקון

נרפלות(44).

וכן מעות שעל הכר — מנער את הכר והן נרפלות(45).

היתה הלשלת על כר של עור שאין נתינת מים עליו ככיבוס — נותנין עליה מים עד שתבלה. אבל אסור לשפשף, כי בכך יש משום איסור כיבוס בעור רך(48).

גמרא:

אמר רב הונא אמר רב: לא שנו שמותר

היתה עליו לשלשת [לכלוך] — מקנחה בסמרטוט(46) ולא יתן עליה מים, כי נתינת מים על בד נחשבת לכיבוס(47).

46. בשלחן ערוך [סימן ש"ב ס"ט] נפסק, שמותר לקנח בסמרטוט בקל ולא בדוחק פן יסחוט.

47. במסכת זבחים [צד ב] הגמרא אומרת: "בגד — שרייתו זהו כיבוסו". והזורק בגד למים בשבת חייב חטאת. ונחלקו בעלי התוספות [לעיל קיא ב ד"ה האי] אם בכל בגד אומרים ששרייתו זהו כיבוסו, או רק בבגד שיש עליו טינוף. [ועיין בשו"ע סימן ש"ב ס"ט ובביאור הלכה שם ד"ה שיש].

48. הגמרא במסכת זבחים [צד א] מוכיחה שיש תורת כיבוס בעורות מהפסוק בפרשת נגעים "והבגד או השתי או הערב או כל כלי עור אשר תכבס". והגמרא שם אומרת שמלאכת כיבוס קיימת בעורות רכים לכל הדעות, ובעורות קשים נחלקו תנאים האם יש בהם תורת כיבוס. והגמרא שם מקשה על משנתנו המדברת בכרים שהם מעור רך, ואומרת שמותר לשפוך עליהם מים! ומתרת, שכל כיבוס שאין בו כיסוס אינו כיבוס. וזה אמור בעור ולא בבגד.

רש"י שם מפרש: "כסוס — משפשף צידו זה על צידו זה". ומדברי השלחן ערוך [ש"ב ס"ט] נראה שבעור אין איסור אלא בכסוס. ולדעת הביאור הלכה [שם ד"ה אבל] יש איסור דאורייתא בכסוס, וכשמפשף בידו את מקום הלשלת יש איסור דרבנן, ולא הותר לכתחילה

להגיד, שכשם שאסור לטלטל אם אפשר לנער, כך אסור לטלטל יותר מהצורך, כי הניעור אינו נידון כטלטול כלל כמו שהבאנו בשם התוספות בהערה הקודמת.

הגרע"א מדייק מלשון רש"י שכתב "מסלקה מבין החביות ושם מטה על צדה" שאסור לטלטל את החבית למקום רחוק. אמנם כתב רע"א שנפסק להלכה [סימן רס"ו סי"ב] שמי שהתחיל בטלטול מוקצה מותר לו להמשיך לטלטלו לכל מקום.

44. בהערה 42 הבאנו את מחלוקת התנאים בטלטול מן הצד. וכתבו התוספות [לעיל כג א ד"ה האי] שדין המשנה — שמותר לטלטל את החבית עם האבן ממקום למקום אם אי אפשר לנער את האבן — אינו נתון במחלוקת, לפי שהמשנה מדברת בשוכח את האבן על החבית, ובשוכח התירו טלטול מן הצד לכל הדעות, והמחלוקת היא במניח דבר מוקצה על דבר המותר על מנת שיטלטלנו בשבת טלטול מן הצד, ובאופן שהדבר המותר לא נעשה לבסיס לדבר האסור מסיבת מסוימת.

45. מדוע המשנה מביאה דוגמא נוספת להיתר הניעור? התוספות [ד"ה לא] מפרשים, שהיה מקום לומר, שיש להקל יותר באבן שעל פי החבית מפני שהיא נראית ככסוי אף שבאמת היא מוקצה, ולכן המשנה אומרת שאף מעות שעל הכר מותרים בניעור.

שנינו במשנה: **היתה בין החביות מגביה** ומטה על צדה והיא נופלת.

הגמרא מניחה יסוד, שאילו לא היתה אפשרות להשתמש ביין מבלי להסיר את האבן בפני עצמה, לא היו חכמים אוסרים את סילוק האבן משום איסור מוקצה⁽⁵³⁾,

להטות את החבית **אלא בשוכה** את האבן עליה ולא רצה שתהיה עליה בשבת⁽⁴⁹⁾.

אבל במניח את האבן בכוונה שתשאר שם בשבת, **נעשה** פי החבית **בסיס לדבר האסור**⁽⁵⁰⁾ ואסור להטות את החבית⁽⁵¹⁾. ואין אומרים שבהנחת האבן לתשימש כסוי היא נעשית לכלי ואינה מוקצה⁽⁵²⁾.

אלא לשפוך מים על הלשלת.

49. לדעת רבינו תם [לעיל נ"א א תוד"ה או] המניח את האבן על מנת ליטלה בשבת דינו כשוכה, ולא נעשית החבית בסיס לדבר האסור אלא כשנתכוין שהאבן תהיה על החבית כל השבת. [ועיין שו"ע סימן ש"ט ס"ד].

50. הקשו האחרונים, מדוע לא נחשיב את החבית לבסיס לדבר האסור והמותר, שהרי היין נמצא בה והיין חשוב מהאבן! ותירץ הרע"א בשם שו"ת מקור ברוך, שפי החבית הוא בסיס לאבן בלבד והוא נעשה למוקצה. והביאו הביאור הלכה [סימן ש"ט ס"ד ד"ה ואם]. והבית מאיר בחידושו על הש"ס דחה תירוצו זה, והוכיח מגמרא שאין לומר שחלק מכלי נעשה בסיס.

והאור שמח [פכ"ה מהלכות שבת הט"ו] כתב, שתוצו קושיא זו, כיון שאי אפשר לקחת את היין מבלי לסלק את האבן, חשובה האבן והחבית נעשית בסיס לה.

51. ההלכה היא, שאפילו אם האבן ניטלה מהחבית בשבת — אסור להטות את החבית, שהואיל והוקצתה למקצת שבת — הוקצתה לכל השבת. [רמ"א סימן ש"ט ס"ד].

52. הגמרא בפרק כל הכלים [קכה ב] מביאה את משנתינו, ומביאה עליה מחלוקת בין רבי אמי

ורבי אסי אליבא דרבי יוחנן, רבי אמי אמר, שבמניח נעשית החבית לבסיס, ורבי אסי אמר שבמניח נעשית האבן ככסוי לחבית, ומותר לטלטל את האבן בעצמה. ומבואר שם בסוגיא, שהמחלוקת היא, האם צריך לעשות מעשה תיקון באבן כדי שיהיה עליה שם כלי, או שהיא נעשית לכלי על ידי ההנחה על החבית לשם כסוי.

לדעת הרי"ף — רב הונא שבגמרא שלנו ורבי אמי שבפרק כל הכלים אמרו דבר אחד והלכה כמותם.

והקשה הרי"ן, ממה שאנו פוסקים בחריות של דקל שאם ישב עליהם מבעוד יום שהם מותרות בטלטול, אף שלא עשה בהם מעשה! ותירץ הרי"ן, שהחריות עשויים לישיבה אלא שמפני שגדרו אותם לעצים — נעשו למוקצה, אבל אבן אינה עשויה לכסוי חבית. [ועיין משנה ברורה סימן ש"ח ס"ק פ"ד].

ולדעת בעל המאור [מ"ח ב מדפי הרי"ף] רב הונא שבגמרא כאן מדבר במקרה שהמניח לא התכוין לעשות את האבן לכסוי החבית, ואז היא מוקצה לכל הדעות. ורבי אמי ורבי אסי נחלקו במניח את האבן לשם כסוי, ויש לפסוק לקולא כרבי אסי.

53. באורנו בגמרא הוא לפי שיטת רש"י, ולפי פירושו יוצא להלכה, שאם אין אפשרות להוציא את היין מבלי להסיר את האבן לפני כן, כגון שהאבן כבדה ואין בכוחו להרים את החבית

מעל פי החבית אף שאפשר להסירה באמצעות החבית.

דתנן: הבורר קטנית ביום טוב מהפסולת שלה, **בית שמאי אומרים: בורר את האוכל** מתוך הפסולת **ואוכל** כמו בשבת, כי לא הותרה מלאכת ברירה ביום טוב.

ובית הלל אומרים: בורר כדרכו בחיקו פסולת מתוך אוכל, ואפילו בקנון **ובתמחוי** שהם כלים שאסור לברור על ידם בשבת מדרבנן. אבל אסור לברור בכלים שאסור לברור על ידם בשבת מדאורייתא.

ותניא: אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים שנחלקו — כשהאוכל היה מרובה על הפסולת והטרחה בברירת האוכל מרובה יותר מהטרחה בפסולת, ועל כן התיירו בית הלל להוציא את הפסולת ולטלטלה על אף שהיא מוקצה, כיון שלדעתם אין בדבר משום איסור ברירה⁽⁵⁴⁾.

שהרי ברירת פסולת מתוך אוכל אינה אסורה אלא משום מלאכת בורר, ולא משום טלטול מוקצה, ואין לחלק בין אבן שעל פי החבית לאבן שבתוך היין שמותר להסירה כשאין בדבר משום מלאכת בורר. אמנם המשנה אומרת שאם אפשר להמנע מטלטול מוקצה, יש להמנע ממנו גם בברירת פסולת מאוכל.

והוינן: **מאן תנא, רכל היכא דאיכא איסורא** ו**היתרא** [מיהו התנא הסובר, שכל מקום שיש איסור מוקצה והיתר] המעורבים, ואין איסור לבררם, וישנה אפשרות ליטול את האיסור ולהפריד ממנו את ההיתר. ויש אפשרות ליטול את ההיתר ולהפריד ממנו את האיסור, אף שגם באופן זה מטלטלים מוקצה, בכל זאת **בהיתרא טרחינן, באיסורא לא טרחינן**, ולכן אנו מעדיפים את הסרת האבן באמצעות החבית?

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: רבן שמעון בן גמליאל היא. ולדעת רבנן החולקים עליו — מותר ליטול את האבן

עמה — מותר לו להסירה. אמנם לפי שיטת רבינו תם אין הדין כן. ועיין בהערה 56.

54. בארנו את הגמרא על פי הרמב"ן והרשב"א. ונרחיב כאן את הביאור על פי דברי האחרונים: המשנה במסכת ביצה, המובאת כאן בגמרא, מחדשת שני דברים:

א. מותר לברור פסולת מאוכל, ולא נאסר הדבר משום מלאכת בורר.

ב. מותר ליטול את הפסולת מהאוכל, ולא נאסר הדבר משום איסור מוקצה.

לדעת הטור [סימן ש"ט] אין חילוק בין יום טוב לשבת לענין ברירת פסולת מאוכל ביד, וקולתו של יום טוב משבת היא לענין ברירה

בקנון ותמחוי. לפי זה, דברי רבן שמעון בן גמליאל נאמרו בשבת כביום טוב, וניתן ללמוד מהם להסרת אבן מעל פי החבית בשבת. אמנם, לדעת הרמב"ם, הבורר פסולת מאוכל בשבת אפילו בידו — חייב חטאת. וכן נפסק להלכה. [סימן ש"ט ס"ד] לפי זה יש לעיין, מה ענין דבריו של רבן שמעון בן גמליאל שנאמרו ביום טוב בלבד למשנתנו העוסקת בהלכות שבת? ומבאר הבית מאיר בחידושו על הש"ס, שבהסרת אבן מעל פי החבית אין איסור משום מלאכת בורר, שהרי האבן נפרדת מהיין. ומכל מקום, לענין איסור מוקצה יש להקל ולדמות אבן שנמצאת על פי החבית לאבן שנמצאת בתוך היין, וכשם שמותר לברור אותה מהיין

שלמטה עד דשקיל ומגביה לה לחבית לצורך שפיכת היין שבתחתיתה, ובין כה וכה יצטרך להגביה ולהטות את החבית, וכשינער את האבן תוך כדי הגבהת החבית ימעט בטרחה, הילכך כפסולת מרובה על האוכל דמי, ואין להתיר את טלטול האבן בפני עצמה⁽⁵⁶⁾.

שינוי במשנה: היתה בין החביות — מגביה ומטה על צדה והיא נופלת.

תניא: רבי יוסי אומר: היתה החבית מונחת באוצר של חביות, או שהיו כלי זכוכית מונחין תחתיה — מגביה ונוטלה למקום אחר, ומטה אותה שם על צדה, והיא [האבן] נופלת, ונוטל הימנה מה שצריך לו ומחזירה

אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל וטרחת ברירתה מרובה יותר⁽⁵⁵⁾ — לדברי הכל בורר אוכל ולא פסולת, ואף שאין בברירת הפסולת משום איסור בורר, הרי שיש להמנע מטלטולה משום איסור מוקצה.

ופרכינן: והא הכא במשנתנו, דכי אוכל מרובה על הפסולת דמי, שהרי יש טרחה יתירה בהסרת האבן באמצעות החבית, ובכגון זה מודה רבן שמעון בן גמליאל שיותר לברור את הפסולת, והיה לנו להתיר להשליך את האבן בעצמה!

ומשינינן: הכא נמי יש טרחה רבה יותר בנטילת האבן, כיון דאי בעי למישקל לייך שבתחתית החבית לא משתקיל ליה היין

והגירסא הישנה בגמרא היתה "הכא נמי כיון דאי בעי למישקל לא מישתקיל ליה עד דשקיל ליה לאבן — כפסולת מרובה על האוכל דמי". ולפי גירסא זו, הגמרא מתרצת כיון שאי אפשר ליטול את היין מבלי להשליך את האבן תחילה, הרי שהאבן נחשבת כפסולת המרובה על האוכל. אך רש"י דחה גירסא זו, כי לפי שיטתו ההבחנה בין פסולת מרובה על האוכל לאוכל מרובה על הפסולת תלויה במידת הטרחה שטורחים בהם, ולפי זה אין להבין מה ענין חשיבותה של האבן בדין הזה.

ורבינו תם [בתוד"ה שאוכל] מפרש את דברי רבן שמעון בן גמליאל, שאם הפסולת מועטת היא בטלה לאוכל ואיננה מוקצה ומותר להתעסק בה, ואם היא מרובה היא מוקצה, והאוכל שהוא חשוב לא בטל אליה ואינו מוקצה, ולכן מותר להתעסק רק בו. ותירוץ הגמרא הוא, שיש לדמות אבן שעל פי החבית לפסולת מרובה בשל חשיבות האבן שאי אפשר להשתמש ביין בלי להסירה.

ביום טוב ואין בדבר משום איסור מוקצה, כך מותר להשליך את האבן מהחבית בשבת.

כתב החזון איש [סימן מ"ז ס"ק ט"ו] שמהגמרא שלנו יש מקור לכך שיותר להוציא זכוב מהמסקה בשבת עם מעט משקה, ואין לחוש לאיסור מוקצה.

55. הגמרא במסכת ביצה [יד ב] מפרשת, שאם כמות הפסולת מרובה מהאוכל — האוכל מתבטל לפסולת ונעשה למוקצה ואסור לטלטלו. ולא התיר רבן שמעון בן גמליאל לברור אלא במקרה שהאוכל מרובה בכמות, ואז, אם טרחת ברירת האוכל מרובה — מותר לברור את הפסולת, ואם טרחת ברירת הפסולת מרובה מפני שהפסולת היא דקה — יש לברור את האוכל. כל זה לפי פירוש רש"י שם, אבל לדעת רבינו תם אין האוכל נעשה למוקצה כשהפסולת מרובה, והוא מפרש את הגמרא שם באופן אחר. ועיין בהערה הבאה.

56. בארנו את הגמרא לפי שיטת רש"י וגירסתו

למקומה(57).

שנינו במשנה: **מעוֹת שעל הכר** — מנער את הכר והן נופלות.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: לא שנו אלא בשוכה את המעות על הכר, אבל במניח אותם שישארו על הכר בשבת, נעשה הכר כסוס לדבר האסור ואסור לטלטלו(58).

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו שצריך לנער את המעות מהכר אלא כשצריך לכוֹר לצורך גופו להשתמש בו. אבל אם מטלטלו לצורך שימוש במקומו — מטלטלו ועודן עליו, כי אם ינער — יפריעו המעות לשימוש במקום.

וכן תני חייא בר רב מדיפתי: לא שנו אלא לצורך גופו, אבל לצורך מקומו — מטלטלו ועודן עליו.

שנינו במשנה: **מעוֹת שעל הכר** — מנער את הכר והן נופלות.

המשנה מתירה לטלטל דבר המותר עם מוקצה לצורך הדבר המותר. הגמרא מביאה דברי אמוראים המתירים לטלטל מוקצה עם דבר המותר אף לצורך המוקצה, משום הפסד ממון.

אמר רבי אושעיא: שכח ארנקי בהצר — מניח עליה ככר או תינוק, ומטלטלה.

אמר רב יצחק: שכח לבינה בהצר וחושש שתגנב — מניח עליה ככר או תינוק ומטלטלה.

אמר רבי יהודה בר שילא אמר רבי אסי: פעם אחת שכחו דסקיא מלאה מעות בסרטיא [ברשות הרבים] ובאו ושאלו את רבי יוחנן, ואמר להן: הניחו עליה ככר או תינוק, ומטלטלה. וצריך לעשות את הדבר באופן שלא יהיה בו משום איסור טלטול ארבע אמות ברשות הרבים(59).

אמר מר זוטרא: הלכתא ככל הני שמעתתא [הלכה כדברי האמוראים הללן], אך הם לא הקילו אלא בשוכה את המוקצה במקום לא

57. הקרבן נתנאל [אות ד'] עמד על השאלה, מה נוסף בכרייתא זו שלא שנינו במשנתנו?

58. כתבו התוספות [ד"ה לא] שכבר למדנו דין זה לגבי אבן שעל פי החבית, ובאמת רב אמר את דבריו רק בחבית או במעות, ותלמידיו למדו מדבר אחד על הדבר השני.

59. כתב רש"י, שאפשר להתיר את הטלטול ברשות הרבים על ידי כך שעושים מחיצה של בני אדם מסביב לדסקיא, ובכך נעשה מקום הדסקיא לרשות היחיד, והאנשים הולכים ביחד עם המטלטל, ונמצא שהוא מטלטל ברשות

היחיד.

עוד כתב רש"י, שאפשר לעקור ולהניח את הדסקיא בתוך ארבע אמות למקום העקירה, וכך עושים כמה פעמים.

והריטב"א דחה את הדרך השניה, שבטלטול פחות פחות מארבע אמות יש איסור מדרבנן!

עוד הקשה השפת אמת, שבדרך זו אפשר להתיר רק את איסור הטלטול ברשות הרבים, אבל אי אפשר להכניס את הדסקיא לרשות היחיד, ואם נאמר שהיה ברשות הרבים מקום שאפשר להצניע בו את הדסקיא, כבר אפשר לומר שאותו מקום היה בתוך ארבע אמות לדסקיא, ולא הוצרכו לטלטל ארבע אמות כלל!

ומשום הפסד ממון, אבל להניח **לבתחילה** על סמך היתר זה, **מי אמור?**!

אמר אביי: באמת אין להתיר טלטול מוקצה על ידי ככר או תינוק אלא בשוכח. אבל **אי לא דאדם חשוב אנא**, ואני מחמיר על עצמי, **כפא אכיפי**, למה לי? הלוא אין העומרים מוקצים, ואף שאין הם ראויים לאכילה מבלי שיתקנו אותם על ידי מלאכות האסורות בשבת, **הא חזו למיזגא** [לשבת] **עלייהו**.⁽⁶²⁾ ומפני שיש אנשים הטועים וחושבים את העומרים למוקצה, ואני חושש שילמדו ממנו להקל באיסורים, לכן הנחתי עליהם כף, והטועים יחשבו שאני שוכח, ומותר לי לטלטל את העומרים על ידי ככר או תינוק.

אמר רבא: **אנא, אי לא דאדם חשוב אנא, סכינא אבר יונה למה לי? הא חזי לי לאומצא** [הרי ראוי הוא לי לאוכלו חי?]

ומדייקת הגמרא: **טעמא** שמותר, משום דחזי

שמור שלא יפסיד ממון, ולא במניח דבר מוקצה בערב שבת בכוונה לטלטלו בשבת בהיתר זה.

רב אשי אמר: אין הלכה כמותם, ואפילו **בשכח נמי לא** התירו חכמים את הדבר⁽⁶⁰⁾. **ולא אמרו** חכמים שיהיה מותר לטלטל בצירוף **ככר או תינוק אלא למה** המוטל בחמה **בלבד**⁽⁶¹⁾ משום כבוד הבריות.

אביי מנח כפא אכיפי [אביי הניח כף גדולה על עומרים] כדי להתיר את טלטול העומרים אגב הכף. וסמך על ההיתר הנ"ל.

רבא מנח סכינא אבר יונה שלא התבשל ולא נמלח ו**מטלטלה** אגב הסכין.

אמר רב יוסף: כמה חריפא שמעתתא דדרדקי [עד כמה סבורים אביי ורבא כי הם חריפים, בעוד שמה שאמרו הם שמועות של ילדים], **כי אימר דאמור רבנן** שמותר לטלטל אגב ככר או תינוק או כלי, **בשוכח**,

מעות, אבל כלי שמלאכתו לאיסור – מותר לטלטלו מחמה לצל על ידי ככר או תינוק. ועיין בשלחן ערוך סימן ש"ח ס"ה ובמשנה ברורה שם.

62. בפרק כירה [מו א] מבואר שדבר אשר אינו מיוחד לשימוש, אין עליו שם כלי, ולכן אף שהוא ראוי לשימוש, הוא מוקצה, ולכן הצרורות שבחצר הם מוקצה, אף שהם ראויים לכסות בהם כלי. ולפי זה יש לעיין, מדוע אין דין העומרים כדין האבנים? וכתב החזון איש [סימן מג ס"ק כ"ג] שהיו רגילים ליחד עומרים לשייבה, ונחשב הדבר כמו שיחדו את העומרים לשייבה.

60. הקשו הראשונים, שמסקנת הגמרא כאן סותרת את הדין שכתוב בגמרא בפרק מי שהחשיך [קנ"ג ב] שההולך בדרך עם כיסו כשנכנסת שבת, מותר לו לטלטל את הכיס פחות פחות מארבע אמות ברשות הרבים, משום שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ואם לא יתירו לו – יבוא לטלטל ארבע אמות ברשות הרבים. ותירץ הריטב"א, שבדסקיא הנמצאת בתוך העיר לא התירו את הדבר מפני שאפשר לעמוד שם ולשמור עליה עד מוצאי שבת, אבל בדרך לעיר אי אפשר לשמור מפני שהדרכים הם בחזקת סכנה.

61. כתב הרא"ש בתשובותיו [כלל כ"ב ח'] שהגמרא מדברת רק במוקצה חמור כגון מת או

היתה הבהמה עומדת למאכל אדם, וכשנתנבלה השתנה יעודה והיא עומדת למאכל כלבים. ודבר שלא היה "מוכן" לשימוש החדש שנתהווה בשבת הוא מוקצה לדעת רבי יהודה.⁽⁶⁴⁾ ולדעת רבי שמעון מותר לטלטל את הנבלה משני טעמים: א. הבהמה לא הוקצתה בבין השמשות מאכילת כלבים, אף שהיתה מיועדת לאכילת אדם. ב. אף דבר שהוקצה בבין השמשות לא הוקצה לכל השבת, ודבר שהשתנה יעדו בשבת אינו מוקצה⁽⁶⁵⁾.

ומקשה הגמרא סתירה בדברי רבא: **והאמר רבא לשמעיה** [למשמשו] ביום טוב: **טווי לי**

לאומצא. הא לא חזי לאומצא, לא היה הבר יונה מותר בטלטול אף על פי שהוא ראוי לכלבים, משום שדבר העומד למאכל אדם על ידי בישול, אינו מוכן לכלבים, ואינו נחשב כראוי לשימוש מפני שאפשר להאכילו לכלבים. והואיל ואסור לבשלו בשבת, הוא מוקצה⁽⁶³⁾.

למימרא, דרבא כרבי יהודה, דאית ליה מוקצה, סבירא ליה.

בפרק מי שהחשיך [קנו ב] אמר רבי יהודה, בהמה שנתנבלה בשבת, אסור לטלטלה ולהאכילה לכלבים, מפני שבבין השמשות

משנה זו עוסקת בשבת, ובשבת אסור לשחוט, ולפיכך הוקצתה הבהמה גם מאכילת אדם בבין השמשות, ואין ללמוד מהמשנה שמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. ואם כן, אפשר לומר, שבנבלה שנתנבלה ביום טוב יסבור רבי יהודה כיון שהוכנה לאכילת אדם הוכנה גם לכלבים, ואין היא בגדר "נולד"! ומתריצים התוספות בשם ר"י, שראיית הגמרא היא מכך שהמשנה מדברת גם בנבלה של עופות קטנים שאפשר לתת אותם לכלבים כשהם חיים בשבת. ונבלה זו עמדה בבין השמשות לאכילת אדם ולא הוקצתה מצד עצמה לאכילתו אלא מחמת איסור שיש עליה. ואם נאמר שמוכן לאדם הוא מוכן לכלבים, הרי שלא הוקצתה בבין השמשות לאכילת כלבים מצד עצמה, ומצד האיסור גם כן לא הוקצתה לאכילת כלבים, ואין היא בגדר "נולד" כשנתנבלה. [ועיין שם תירושים אחרים, ובתוספות בפסחים נו ב ד"ה דתנן].

65. מסקנת הגמרא במסכת ביצה [ב א] שאין איסור "נולד" לדעת רבי שמעון.

63. בארנו את הגמרא לפי שיטת התוספות [לעיל קכח א ד"ה דג] הסוברים שיש מחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון בבשר שאינו ראוי למאכל אדם בשבת, וראוי לו במוצאי שבת, ואפשר להאכילו לכלבים בשבת.

ולדעת בעל המאור והרשב"א, בשר זה, כיון שאינו ראוי לכוס הוא מוקצה אף לרבי שמעון. ודקדוק הגמרא הוא, כי ממה שאמר רבא שהבשר אינו מוקצה מפני שהוא ראוי לכוס, משמע שאילו התקלקל הבשר בשבת עד שאינו ראוי לכוס הוא מוקצה, אף על פי שהוא ראוי עתה לכלבים, ובדין זה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון.

והחזון איש [סימן מד ס"ק טז] כתב, שפירוש בעל המאור צריך עיון, שהרי רבא היה צריך לומר שהבר יונה ראוי לכוס כיון שהוא עומד לאדם!

64. הגמרא בשני מקומות [פסחים נו ב וביצה ו ב] מוכיחה שרבי יהודה סובר שמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים מהמשנה בפרק מי שהחשיך הנ"ל. והקשו התוספות [לקמן קנו ב], הלוא

דמסרה בשר המעיים עד מוצאי יום טוב ולא יהיה ראוי לאכילת אדם, דעתיה עילויה כבר מאתמול לזרקם לחתול.⁽⁶⁸⁾

ואמרינן: הכי נמי מסתברא, דרבא כרבי יהודה סבירא ליה.

דררש רבא: אשה לא תכנס ביום טוב לבית העצים העומדים להסקה, ליטול מהן אור [מקל שמנענעים בו את עצי המדורה], כי העצים עומדים להסקה, וכשמשימים את יעודם לתשיש כלי, נעשים הם למוקצה משום נולד.⁽⁶⁹⁾

[צלה לי] בר אווזא, ושדי מייעיה לשונרא [זרוק את מעיו לחתול]. נמצא שרבא נהג כרבי שמעון, שהרי מעיים של בר אווזא נאכלים הם לאדם בימות החול, ועתה כששחטו אותו ביום טוב⁽⁶⁶⁾ נעשו מעיו מוכנים לחיה מפני שביום טוב אין דרך לאכול מעיים אלא בשר משובת.⁽⁶⁷⁾ ולדעת רבי יהודה המעיים הם מוקצה, כי בבין השמשות עדיין הם היו מוכנים לאכילת אדם!

קמג-א ומשינן: התב, מוכנים היו המעיים לחתול בבין השמשות, כי היתה דעתו של רבא לשחוט בר אווזא זה ביום טוב, וכיון דידע

אין זה "נולד".

והקשו התוספות, שבפרק במה מדליקין [לעיל כט א] הגמרא אומרת, שתמרים שאכלו אותם ביום טוב — אסור להסיק בגרעינים שלהם — לפי רבי יהודה — מפני שהם היו עומדים בבין השמשות לאכילה כי היו חלק מהפרי, ועתה הם עומדים להסקה, ואין אומרים שאין הגרעינים בגדר "נולד" כי ידוע היה להם שיאכלו את התמרים ביום טוב וישמשו הגרעינים להסקה! ותרצו התוספות, שהבר אווזא אינו צריך לבני מעיים אחרי השחיטה, ואפשר להפריד את המעיים מהבשר לפני יום טוב ולא יתקלקל הבשר, ולכן יש להתייחס למעיים כדבר נפרד בבין השמשות. אבל הפירות צריכים לגרעינים, ואם יוציאו אותם מערב יום טוב יתקלקלו הפירות, ולכן הם נחשבים כאוכל בבין השמשות, ואחרי שהפרידו אותם הם נעשו לעומדים להסקה, והם בגדר "נולד".

69. כך פירש רש"י. ולפירושו דין זה של רבא תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון, ורבא לטעמיה דפסק כרבי יהודה. והתוספות [כאן ד"ה ליטול, וביצה לג א

66. עיין ברשב"א שכתב בשם רש"י, שהשחיטה היתה ביום טוב. והתוספות [לעיל כט א ד"ה אכלן] והרשב"א מפרשים ששחטו את הבר אווזא בערב יום טוב. [ועיין בהערה 68].

67. כך פירש רש"י. והתוספות ישנים [לעיל כט א] הקשו עליו, שאין הבשר נעשה למוקצה מפני שלא רגילים לאוכלו ביום טוב, שהרי בשר חי אינו מוקצה בשבת מפני שהוא ראוי לכוס, אף שאין הדרך לכוס בשבת! וכן הקשה הרשב"א. ועיין פירוש התוספות בסוגיא בהערה הבאה.

68. פירשנו את הגמרא לפי רש"י. והתוספות [לעיל כט א ד"ה אכלן] והרשב"א פירשו, ששחטו את הבר אווזא בערב יום טוב, ובבין השמשות היו ראויים המעיים לאכילת אדם, וכשצלו אותו ביום טוב כבר הסריחו המעיים והיו ראויים לחתול. והגמרא מקשה, שממעשה זה מוכח שרבא סבר כרבי שמעון דלית ליה מוקצה ונולד. ומתרצת הגמרא, כיון שהיה ידוע לרבא שהמעיים יסריחו למחרת ביום טוב —